

Nørrelandskirken i Holstebro

Søndag den 21. september 1969 indviedes i Holstebro arkitekterne Inger og Johannes Exners store kirkekompleks, som her får en fortjent, udførlig omtale, dels af bygmestrene og sognepræsten, dels af medarbejdere på special-områder, og endvidere bringes en »anmeldelse« af kirken fra sagkyndig side.

PRINCIPIELLE OVERVEJELSER OM KIRKER

Af Inger og Johannes Exner, M.A.A.

Et studium af efterkrigstidens kirkebyggeri udviser en mangfoldighed af arkitektpåfund og trang til originalitet. Man bliver træt, når man blader i bøger om ny kirkearkitektur. Splittet, forvirret, undertiden grotesk virker denne bygningsmasse. Hver kirke er en individuel præstation.

Efter at den kristne kirke fra at være en undergrundskirke blev legitimeret år 313 af Konstantin den Store, og år 380 gjort til statsreligion, overtog den, hvad der fandtes på markedet af forsamlingsale, herunder basilikaen, blandt andet anvendt til kultsal for kejseren. Dette blev skæbnesvangert. Overtagelsen fik konsekvenser for udformning af kirkens liturgi og bygninger, helt op i vor tid. Bygningen er rektangulær med et langstrakt rum, hvor den tilbedende lades ind i den ene ende, og tilbedelsesobjektet er placeret i den anden ende. Et arrangement som er velegnet til at manifestere et autoritativt forhold, og som derved fik alvorlige konsekvenser for gudstjenestens form. Det langstrakte rum benyttes op gennem hele middelalderen synkront med den katolske kirkes kult og liturgi. Det hele kulminerede i senmiddelalderen med enorme udfoldelser i arkitektonisk og litur-

gisk pragt, og fortsatte på trods af reformationen alligevel op til i dag. Selv om Luther havde indflydelse på udformningen af slotskapellet i Schmalkalden, og selv om der var arkitekter, der byggede og interesserede sig for at finde frem til en protestantisk kirketype, for eksempel tyskeren Leonard Sturm, lykkedes det ikke reformationen at sætte sig tilstrækkeligt stærke bygningsmæssige spor til at ændre opfattelsen af, hvad et kirkerum skulle være. Det blev stadig det to-polede, aflange kirkerum med midtergang, der dominerede. Det slår også stærkt igennem i dag. De få eksempler på protestantiske kirker, som kom frem især i 1700-tallet, domineres af århundredets overskudskraft i arkitektonisk og kunstnerisk henseende. Det blev mere arkitekturen og kunsten, rummet blev præget af, end f. eks. gudstjenesten. Bygningerne «blev pragtudfoldelser og fortsatte traditionelt med først og fremmest at være et arkitektonisk anliggende – et forhold som stadig præger de moderne kirkebygningers ydre. På dette punkt er vi stadig tilbage i senmiddelalderen. Man ser i dag, at arkitekt og bygherre først og fremmest interesserer sig for kirkebygningens ydre fremtoning. Den bygges ureflekteret traditionelt op over den to-polede, langstrakte, hedenske plantype; dens ydre gives en eller anden usædvanlig, spændende form, tilført overeksponerede arkitektoniske raffinementer, som funktionsmæssigt er overflødige.

Det forekommer os betydningsfuldt, at man genoptager analysen af den protestantiske kirkebygningens problematik, og at man indtil videre undlader barokkens raffinering af arkitektur og ydre lækre arkitekturdetaljer, men snarere lader det ydre blive af demonstrativt enkel, prunkløs form, som mange måske nok vil synes er kedelig eller grim, men som i sit indre søger at afklare den protestantiske kirkebygning. Som hjælp og inspiration hertil kan peges på blandt andet de tanker, der ligger i circumstantesbegrebet (circumstantes = omkringstående), hvor præsten står bag alteret,

vendt *mod* menigheden og sammen med denne samles omkring alter, døbefont og prædikestol i ét stort fællesskab. I modsætning til den traditionelle to-polede opstilling, hvor præsten i spidsen for menigheden er vendt mod et foranliggende tilbedelsespunkt, som er helt irrelevant netop i den protestantiske kirke. Der kan her blandt andet henvises til Axel Rappes »Domus Ecclesiae, studier i nutida kyrkoarkitektur«. Problematikken forekommer relevant også i forhold til den aktuelle debat om det enkelte og det kollektive menneske og hele kommunikationsproblemet, som må vedrøre kristne hovedsynspunkter om fællesskab og næstekærlighed.

Det er interessant at se, at man også inden for visse kredse i den katolske kirke er opmærksom på disse forhold. Centralrumstanken er fremme her, ofte klarere og skarpere end hos protestanterne.

I en svensk artikel om »Det kommunikative rummet« arbejdes med et rum, som skal kunne tjene forskellige kommunikationsfunktioner udover de gudstjenestelige. Der er sikkert meget at hente her, samtidig med at man er opmærksom på, at der også er brug for meditationsrum nu mere end nogensinde.

NØRRELANDSKIRKENS ARKITEKTUR

Af arkitekt Johs. Exner

Er de intentioner, som lå i konkurrenceprojektet blevet fulgt op, således at slutresultatet ikke er blevet ringere – men måske bedre? Dette spørgsmål kan man som arkitekt ikke lade være med at stille sig på dette tidspunkt, hvor byggeriet er ved at være afsluttet.

Jeg husker tydeligt konkurrenceperiodens hektiske atmosfære, især de tre sidste dage inden afleveringen. Efter at have arbejdet i tre måneder på projektet, som også var ved at

være færdigtegnet, opdagede vi pludselig, at først nu vidste vi, hvordan kirken burde være. Situationen var dramatisk. Vi besluttede at gøre første forslag færdig, men samtidig at forsøge at aflevere det nye forslag. Det blev tegnet i ganske små skitser, som blev forstørret op til den krævede størrelse og derefter afleveret tillige med det første forslag. Det var det sidste forslag, som vandt, og glade var vi. For os er der ingen tvivl om, at det var rigtigt.

Karakteristisk for dette forslag var bl. a. helhedsdispositionen, bygningernes placering, den lange mødesalsbygning langs Døesvej og kirken langs torvet. Endvidere en forsænknet parkeringsplads kantet med klippede lindetræer. Det var ønskeligt at gøre samspillet mellem plads og omkringliggende bygninger så urbant som muligt. Blandt bygningerne skulle kirken være den enkleste og klareste, og som et vartegn for hele miljøet skulle klokkemasten stå på pladsen og gerne give sin egen markante karakter.

Alt dette er under projektering og opførelse blevet fastholdt. Detaljekonstruktionen har på nogle punkter medført en forenkling. Det gælder f. eks. kirkebygningens exterior og interiør. Til bygningsanlægget er kommet ligkapel og spejlderrum, der med pejseskorsten og runde bagvægge er med til at karakterisere skolestien. Bygningsanlæggets s.ø.-hjørne afsluttes med en mindre, selvstændig bygning med et rum, hvis form, belysning og karakter er af en sådan art, at det fremover kan tjene mange forskellige formål, møder, atelier, musik, pop osv.

Karakteristisk for hele bygningsanlæggets ydre og indre er en bevidst homogenitet i materialevalg og muremetode. Hvis man studerer vore middelalderlige kirkers murværk, sådan som man finder det oppe over hvælvinger og lofter, hvor vejrlig og restaureringer endnu ikke har skabt ødelæggelser, vil man se, hvor logisk og enkelt f. eks. murerarbejdet er udført. Murværkets mørtel er den samme både til selve

muren og til fugerne. Og det hele er udført i én proces, og ikke som så ofte i dag i to tempi, først opmuring og derefter fugning og afsyning, så det skal se rigtig »pænt« ud. Den middelalderlige muring med samtidig fugning er en forsegling af murværket, hvorved mørtlen trækkes helt ud over stenens kanter og lukker ujævnheder og fordybninger. Efter dette anvendes ikke syre. Der sker altså ingen afrensning. Syre er kun skadeligt for såvel mørtel som sten. Nørrelandskirkens murværk er udført efter lignende principper som i de middelalderlige kirker. I dag står de store murflader uafsyrede og med et relativt stort mørtelareal, som giver hele murværket et lyst og venligt præg, egnet til at modtage og reflektere lyset, sådan som man f. eks. ser det inde i kirkerummet.

Ved lys og materiale opbygges rum. Lys kan ikke opfattes, hvis det ikke har noget at falde på, og et materiale kan ikke ses og har ingen karakter, hvis det ikke modtager lys. Materialet – og dermed rummets karakter – kan fremhæves eller svækkes ved at arbejde bevidst med lyset og dets retning, som f. eks. med lyset i kirken, hvor det styres af de 2 m høje og 0,35 m smalle spalter i taget langs væggene. Foruden at fortælle om lys- og materialekarakter giver spalterne også oplysning om rummets kubiske form. Nørrelandskirken er en af de få nye danske kirker, som ikke er præget af tilslutningslokaler og harmonikaskydevægge. Dette klare éntydige rum var det ønskeligt at fremhæve, og dette er sket ved lysspalter i såvel vandrette som lodrette kanter i kuben, således at fladerne markeres.

Kirkerummets møblering er blevet noget anderledes end i konkurrenceforslaget, hvor der ikke blev tid til en gennemarbejdning. Den nu udførte møblering har sin idé i circumstantestanken (circumstantes = omkringstående). Her er menighed, præst, organist osv. samlet omkring alter og døbefont. I Nørrelandskirken er alteret kvadratisk, og dermed

ligeværdigt fra alle sider. Med præsten stående bag alteret med front mod menigheden, sådan som han gjorde i oldkirken, vil han sammen med menighed og organist være i et fællesskab om alteret. Rummets kubiske form er retningsløst og understreger dette princip, og synes efter min opfattelse mere luthersk-evangelisk end det langstrakte rum med den aksiale møbleringsplan.

Det vil føre for vidt at komme ind på alle ting og tanker, meget kan man også selv se på stedet, men jeg vil dog gerne kort nævne prædikestolen, som ikke er udført som en lukket kasse, som de fleste gamle og nye prædikestole. Jeg formoder, at når Jesus har villet forkynde for folk, har han ud søgt sig et praktisk sted at stå, så han kunne høres og ses, f. eks. en forhøjning eller en sten. Prædikestolen her er blot at opfatte som en praktisk forhøjning, som præsten springer op på, når han skal forkynde evangeliet. Pulten er et nødvendigt arrangement til bøger og manuskript. Den kan fjernes, og når forhøjningen skal benyttes af en dirigent ved kirkekoncerter, giver man ham et podie til noder i stedet.

Med tiden vil bygningsanlægget blive præget af den kommende beplantning. Murværket vil blive mere eller mindre overgroet af planter. Inde i »Klostergården« vil midterarealet blive en birkeskov, som vil sløre bygningsdelene og gøre »Klosterhaven« større. Skolestien vil i midten få en række store træer, en énsidig allé. De fleste arealer vil nogle steder blive dækket af lave, tætte vandretklippede buskarealer.

En bygning som denne, der er skabt gennem mange års arbejde og nu fremtræder som en klar helhed, er resultat af mange menneskers samarbejde, et samarbejde, der har haft som mål at bygge en god kirke.

Hele processen fra først til sidst har været karakteriseret af viljen til dette gode samarbejde og i høj grad bidraget til et godt resultat.